

Hoog van de Toren

Erie Tanja

In deze Hoog van de Toren betoogt redactielid Erie Tanja welke houding de historische wetenschap in het 'duel om de zekerheid' moet innemen.

De opvatting van wat precies wetenschap is, verschilt bij de exacte en geeswetenschappen. Grofweg en generaliserend uitgedrukt, staat tegenover het algemeen 'zekere' beeld van de bètawetenschap, in de historische wetenschap een onduidelijkere visie op het onderzoeksobject, die makkelijker dan in het eerste geval ter discussie wordt gesteld. Dit gevoel de sluimerende concurrentiestrijd met de exacte collegae te verliezen zorgt in mijn ogen bij (een deel van de) historici voor een minderwaardigheidsgevoel, hetgeen de acceptatie van de eigen wetenschap in de weg staat. Geschiedfilosofen zoeken om deze en andere redenen naar oplossingen om het historisch onderzoek een gelijkwaardig, maar eigen statuut te geven. Hierbij proberen zij een manier te vinden om de onzekerheid dat de door de historicus gemaakte (re)constructie van het verleden onjuist is, weg te nemen. Toch blijft het ongenoegen dat de concurrentiestrijd verloren wordt groot, ondanks dat er genoeg filosofische verhandelingen geschreven worden die het eigen karakter van de geschiedwetenschap benadrukken. Hieronder worden twee mogelijke antwoorden gegeven om met dit ongenoegen en de onmogelijkheid tot een eenduidige visie op het verleden te komen om te gaan, en een oordeel geveld over welke in mijn ogen de juiste weg is.

Allereerst is belangrijk te noteren dat geschiedkundige onderzoeksresultaten niet volledig uit de lucht gegrepen zijn: grondige bronnenstudie over bepaalde zaken kan immers tot op zekere hoogte uitsluitel geven over het 'wie es eigentlich gewesen ist'. Ondanks dit fundament blijft bij buitenstaanders toch altijd het gevoel bestaan dat geschiedkundigen zich met ongrijpbaarheden bezighouden waarvan eigenlijk alleen zij het nut inzien. Daarbij wordt deze ongrijpbaarheid van de geschiedenis groter naarmate het deel van het verleden dat bestudeerd wordt verder weg ligt. Natuurlijk draait het in het historische métier niet alleen om 'onbenulligheden', maar ook om kwesties die in nationale en internationale zaken een belangrijke rol spelen. Juist in zulke gevallen zou niet te lichtvaardig over geschiedkundig onderzoek moeten worden gedacht. Maar ook hier verliezen historische fingevoeligheden het van de harde cijfers, in dit geval vaak van de concur-

rerende sociale wetenschap.

Recentelijk is uitgerekend hoe groot de kans is dat (er een) God bestaat en kan er nu met zekerheid gezegd worden dat de kip er inderdaad eerder was dan het ei. Twee zaken die de weldenkende en nuchtere moderne mens wellicht slechts doen glimlachen. Maar het kan ook een handreiking zijn voor de hierboven aangekaarte kwestie. Zou de uitkomst van een dergelijke kansberekening, losgelaten op een historisch dilemma, niet een mogelijke antwoord zijn op het genoemde minderwaardigheidsprobleem? Het zou in ieder geval historici de lang gezochte troef tegenover de bètawetenschap in handen geven en hen de gezochte erkenning verschaffen. De zekerheid die natuurwetenschappers pretenderen te hebben lijkt dan voor geschiedkundigen binnen handbereik.

De geschiedenis is echter niet zo ongefundeerd als men mag denken of niet volledig gespeend van vaststaande gegevens. Er zijn zaken die algemeen, door zowel wetenschappers als niet-wetenschappers, erkend worden en er bestaan natuurlijk de 'feitjes' die je behoort te weten. Men krijgt niet voor niets een gevoel van plaatsvervangende schaamte als kinderen of volwassenen niet weten door wie Willem van Oranje werd vermoord. De toenemende mate van documentatie in de moderne tijd en betere conservatie van bronnen zorgen dat het aantal zekerheden toeneemt hoe dichter het onderzoek onze eigen tijd nadert. Niet alleen zijn er meer geschreven bronnen, ook de ontwikkeling van beeld- en geluidstechnieken dragen bij aan deze uitbreiding van kennis. Dit geeft de historicus toch in enige mate de zekerheid die hij ten opzichte van zijn collega uit de exacte wetenschap verlangt.

De vraag is echter of historici wel hiernaar moeten verlangen, waarbij ik aan de tweede oplossing raak. Immers, de charme van het vak ligt juist in de romantiek van het 'niet zeker weten' en de mogelijkheid om het verleden op eigen wijze tot leven te laten komen. Hier moet echter gewaakt worden voor bewuste vervalsingen van de geschiedenis: de dichterlijke vrijheid het verleden te 'hervertellen' moet zeer zeker niet uitlopen op verdraaiingen ten eigen bate of ten nadele van anderen. Wat betreft deze eigenheid van het historische métier hebben hermeneutici volgens mij 'gelijk' door het historisch onderzoek (de reconstructie) te scheiden van het maken van een verhaal (constructie). Op deze manier maken zij de romantiek van een op basis van onzekerheden te schrijven 'roman' expliciet en geven zij de studie van de geschiedenis de extra waarde die zij verdient. Juist de volledige erkenning van het eigen karakter maakt dat zij zichzelf als volwaardige wetenschap kan zien. Kansberekeningen zijn dus overbodig, slechts een dosis zelfvertrouwen, op te doen uit de kracht van onzekerheid, is nodig.